

Asia: VN/27236/2020

## **Kansallista yritysvastuulakia koskeva arviomuistio**

### Lausunnonantajan lausunto

#### **1) Lausuntonne yleisesti arviomuistiosta.**

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry

Lausunto 14.4.2022

Asia: VN/27236/2020

Kansallista yritysvastuulakia koskeva arviomuistio

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry lausuu työ- ja elinkeinoministeriön pyynnöstä kansallista yritysvastuulakin koskevasta arviomuistiosta.

JHL pitää muistion yleissävyä valitettavan asenteellisena. Konkreettisten sääntelyvaihtoehtojen esittämisen sijaan muistio painottaa yritysvastuulain yrityksille aiheuttamaa hallinnollista taakkaa ja kilpailuaseman heikkenemistä sekä monenlaisten lisäselvitysten tarvetta. Myönteiset vaikutukset, muun muassa vastuullinen suhtautuminen ihmisoikeuksiin ja ympäristöön ja sen tuoma tasavertaisempi kilpailuasetelma, jäävät lähes vaille huomiota.

#### **2) Lausuntonne kansalliseen yritysvastuusäntelyyn ryhtymisestä.**

Kansallisen yritysvastuulain valmistelua tulee jatkaa ripeästi ja osoittaa valmisteluun riittävät resurssit. Lakiesitys on tuotava eduskuntaan tämän hallituskauden aikana.

Kansallinen sääntely valmistaisi suomalaisyrityksiä myös mahdollisesti tulevaa EU:n yritys vastuusääntelyä varten. Yritysvastuulaki tarvitaan pikaisesti niin kansallisella kuin Euroopan unionin tasolla.

### **3) Lausuntonne muistiossa esitetyistä sääntelyvaihtoehdoista (veloitteen sisältö, soveltamisala ja seuraamusjärjestelmä).**

Suomen on säädettävä yritys vastuulaki, jonka soveltamisalaan kuuluvat kaikki yritykset.

Pienemmät yritykset tekevät hankintoja ja luovat arvoketjuja myös itsenäisesti, eivät ainoastaan osana soveltamisalaan kuuluvien yritysten arvoketjua. Myös pienemmät yritykset voivat aiheuttaa ja usein aiheuttavatkin merkittäviä ihmisoikeus- ja ympäristöongelmia. Työvoiman hyväksikäyttö on sitä todennäköisempää, mitä pidempiä alihankintaketjut ovat.

Yritysvastuulain tulee ennaltaehkäistä ihmisoikeusloukkauksia yrityksen koko arvoketjussa, sekä Suomessa että Suomen rajojen ulkopuolella. Arviomuistiossa esitetään asianmukaisen huolellisuuden lainsäädännön rajaamista pelkästään suomalaisten yritysten rajat ylittävään toimintaan. Tällaista rajausta ei ole käytössä muiden maiden kansallisen sääntelyn esimerkeissä. On tärkeää, että myös lyhytkestoisissa ja satunnaisissa sopimussuhteissa noudatetaan ihmisoikeuksia ja otetaan huomioon ympäristövaikutukset.

Yritysvastuulaissa on säädettävä yrityksille ihmisoikeuksia ja ympäristöä koskeva huolellisuusveloite. Huolellisuuden tulee olla tilannekohtaista ja suhteellista. Laissa tulee olla myös uskottavat toimeenpanokeinot. Lain on vahvistettava ihmisoikeusloukkauksien uhrien oikeussuojaa ja turvattava korjaavien toimenpiteiden saatavuus uhreille. Työntekijöillä pitää olla tosiasiallinen mahdollisuus saada tietoa ja vaikuttaa yrityksen päätöksentekoon.

JHL pitää kannatettavana arviomuistiossakin esitettyä mahdollisuutta yhdistää viranomaisvalvontaan myös ohjeistusta ja neuvontaa.

### **4) Lausuntonne arviomuistiossa esitetyistä sääntelyn ihmisoikeus-, ympäristö- ja yritys vaikutuksista.**

Ihmisoikeus- ja ympäristövaikutuksia on arviomuistiossa kuvattu varsin hyvin. Yritysvastuulain säätäminen vahvistaisi ihmisoikeuksia ja estäisi haitallisia ympäristövaikutuksia.

Yritysvastuun kielteisiä vaikutuksia yrityksille on kuitenkin liioiteltu. Moni suuryritys on jo nyt sitoutunut kestävän kehityksen periaatteisiin ja pyrkii noudattamaan Kansainvälisen työjärjestön (ILO) sopimuksia.

Yritys voi jo nykyisin joutua vastuuseen toisen yrityksen laiminlyönneistä: kuluttajansuojalain mukaan kuluttajalla on oikeus saada myyjältä vahingonkorvausta tai purkaa kauppa riippumatta siitä, kuka on valmistaja ja kenen virheestä on kysymys; tuotevastuulain mukaan tuotteen myynyt, maahantuonut tai valmistanut yritys on vastuussa tuotteen turvallisuudesta; työsopimuslaissa säädetään toimeksiantajan vastuusta alihankkijansa työntekijän palkkasaatavista; tilaajavastuulaki edellyttää alihankkijan tai vuokrayrityksen taustojen selvittämistä. Kaikissa edellä mainituissa tilanteissa, kuten yritysvastuulaissakin, yritys voisi joutua vastuuseen vain, jos se laiminlöisi omaa huolellisuusveloitettaan, toisin sanoen tilanteissa, joissa yritys olisi voinut kohtuullisina pidettävien keinoin estää vahinkoa aiheutumasta. Yritys ei näin ollen yritysvastuulain kuten ei edellä mainittujen lakienkaan mukaan joutuisi vastuuseen sellaisesta vahingosta, jonka aiheutumiseen se ei ole voinut vaikuttaa.

Yritysvastuulaki toisi näkyväksi yritysten ja niiden omistajien vastuun. Samalla se takaisi samanlaiset kilpailuedellytykset, kun kaikilla yrityksillä olisi samanlainen vastuu. Suomalaisten yritysten kilpailukyky ei voi perustua työehtosopimusten ja ihmisoikeuksien polkemiseen tai ympäristön pilaamiseen. Pienten ja keskisuurten yritysten jättäminen soveltamisalan ulkopuolelle merkitsisi sääntelemättömyyttä. Sääntelemättömyys merkitsee myös oikeuksien puuttumista, mikä voisi vaikeuttaa pienten ja keskisuurten yritysten toimintaa.

On kiistatonta, että yritysten arvoketjuissa on paljon ihmisoikeusongelmia. Toisaalta on myös osoitettu, että Suomessa toimivien yritysten huolellisuusveloitteprosessissa on paitsi merkittäviä puutteita myös paljon hajontaa (ks. esim. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162648> ).

Arviomuistiossa kuvataan ihmisoikeussopimusten ymmärtäminen ja seuraaminen yrityksille hankalana hallinnollisena taakkana sekä todetaan harvan suomalaisyrityksen tunnustaneen säännöllisesti toimintansa ihmisoikeusriskejä, tehneen niistä vaikutusarviointia ja sisällyttäneen niiden tuloksia toimintaansa.

Muistiossa kuitenkin todetaan, että yrityksillä on vastuunsa ihmisoikeuksien toteutumisesta. Siinä todetaan myös, että Suomi on ratifioinut tärkeimmät ihmisoikeussopimukset ja että Suomen kansallinen lainsäädäntö on harmonisoitu näiden sekä EU:n perusoikeuskirjan vaatimusten mukaiseksi.

Muistiossa esitetään niin ikään myös mahdollisia ratkaisuja ”yritysten hallinnolliseen taakkaan” yritysvastuulaissa: listaamalla sovellettavat sopimukset tai niiden kohdat lain liitteessä; antamalla lain nojalla erikseen asetus; päivittämällä e.m. listaa asetuksella. Ratkaisuja on siis mahdollista löytää.

Mikäli yritykset ovat tähän asti voineet toimia tietämättöminä Suomen lainsäädäntöön harmonisoitujen ihmisoikeussopimusten sisällöstä, lienee korkea aika luoda sääntelyjärjestelmä, joka auttaa yrityksiä selvittämään niitä koskevat ihmisoikeusvelvoitteet ja myös velvoittaa yritykset korjaamaan toimintaansa.

Launis-Ahtiainen Merja  
Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry